

Візитні картки

Іван Бунін

ВІЗИТНІ КАРТКИ

Переклад Олександра Грязнова

Був початок осені, по спустілій Волзі біг пароплав "Гончаров". Завітали ранні холоди, туго і швидко дув назустріч, по сірих розливах її азійського простору, з її східних, вже рудих берегів, студений вітер, який шарпав прапор на кормі, капелюхи, картузи і одяг тих, що ходили по палубі, зморщував їм обличчя, бив у рукави і поли. І безцільно та нудно проводжала пароплав єдина чайка – то летіла, дещо схилившись на гострих крилах, відразу за кормою, то косо відлітала вбік, у далеч, ніби не знаючи, що з собою робити в цій пустелі великої ріки і сірого осіннього неба.

І пароплав був майже порожнім, — тільки артіль мужиків на нижній палубі, а по верхній ходили вперед і назад, зустрічаючись і розходячись, всього троє: ті двоє із другого класу, що обидва пливли кудись у одне місце і були нерозлучні, гуляли завжди разом, все про щось діловито розмовляли і були схожі один на одного непомітною, і пасажир першого класу, чоловік років тридцяти, письменник, що недавно уславився, помітний своєю чи то печальною, чи то сердитою серйозністю і почасти зовнішністю: він був високий, міцний, — навіть злегка гнувся, як деякі сильні люди, — гарно одягнений і своєрідно красивий: брюнет того східно-руського типу, що зустрічається в Москві серед її старовинного торгового люду; він і вийшов з цього люду, хоч нічого спільного з ним вже не мав.

Він самотньо ходив твердим кроком, у дорогому і міцному взутті, в чорному шевйотовому пальто і клітчастій англійській каскетці, крокував туди і сюди, то назустріч вітру, то під вітер, дихаючи цим сильним повітрям осені і Волги. Він доходив до корми, стояв на ній, дивлячись на ріку, що розстигалася і бігла сірими брижами позаду пароплава, і знову, різко повернувшись, ішов до носу, на вітер, нагинаючи голову у роздутій каскетці і слухаючи розмірений стук колісних пліць, з яких скляним полотном скочувалась і шуміла вода. Нарешті він раптом зупинився і похмуро посміхнувся: з'явився на сходах з нижньої палуби, з третього класу, чорний дешевенький капелюшок і під ним виснажене, миле обличчя тої, з якою він випадково познайомився вчора ввечері. Він пішов до неї назустріч широким кроком. Піднявшись на палубу, ніяково пішла і вона до нього і теж з посмішкою, хиличись від вітру, що підганяв її, притримуючи худою рукою капелюшок, у легкому пальтечку, під яким були видні тонкі ноги.

— Як зволили почивати? – голосно і мужньо спитав він на ходу.

— Дуже добре! – відповіла вона не в міру весело. – Я завжди сплю, як бабак...

Він затримав її руку у своїй великій руці і подивився їй в очі. Вона з радісним

зусиллям зустріла його погляд.

— Що ж ви так заспались, ангеле мій, — сказав він фамільярно. — Добрі люди вже снідають.

— Все мріяла! — відповіла вона жваво, зовсім невідповідно всьому своєму вигляду.

— І про що ж?

— Багато про що!

— Ой, дивіться! "Так тонут маленькіє дети, купаясь летнею порой, чеченец ходит за рекой".

— Ось якраз чеченця я і чекаю! — відповіла вона з тою ж веселою жвавістю.

— Ходімо краще горілку пити і їсти уху, — сказав він, думаючи: їй і снідати, мабуть, нема за що.

Вона кокетливо затупала ногами:

— Так, так, горілку! Чортова холоднеча!

І вони швидким кроком пішли у їдальню першого класу, вона попереду, він за нею, вже дещо жадібно оглядаючи її.

Він згадував про неї вночі. Вчора, випадково заговоривши з нею і познайомившись біля борту пароплава, що підходив у сутінках до якогось чорного високого берега, під яким вже були розсіпані вогні, він потім посидів з нею на палубі, на довгій лавці, що проходить вздовж кают першого класу, під їх вікнами з білими наскрізними віконницями, але просидів мало і вночі жалкував про це. На своє здивування, він вночі зрозумів, що вже хотів її. Чому? За звичкою дорожнього потягу до випадкових і невідомих супутниць? Тепер, сидючи з нею в їдальні, цокаючись чарками під холодну зернисту ікру з гарячим калачем, він вже знав, чому так приваблює його вона, і нетерпеливо чекав доведення справи до кінця. Через те, що все це — і горілка і її розв'язність — дивно суперечило їй, він внутрішньо хвилювався все більше.

— Ну, ще по єдиній, і шабаш! — говорить він.

— І правда шабаш, — відповідає вона в тон йому. — А прекрасна горілка!

Звичайно, вона розчулила його тим, що так розгубилася вчора, коли він назвав їй своє ім'я, вражена була несподіваним знайомством з відомим письменником, — відчувати і бачити цю розгубленість було, як завжди, приємно, це завжди приваблює в жінці, якщо вона не зовсім дурна і негарна, відразу створює деяку інтимність між тобою і нею, дає сміливість у спілкуванні з нею і вже немов би деяке право на неї. Та не одне це збуджувало його: він, вочевидь, вразив її і як чоловік, а вона його зворушила саме своєю бідністю і щиросердністю. Він вже засвоїв собі безцеремонність з шанувальницями, легкий і швидкий перехід від перших хвилин знайомства з ними до вільності поводження, нібито артистичного, і цю награну простоту розпитувань: хто ви така? звідки? заміжня чи ні? Так розпитував він і вчора — дивився у сутінках вечора на різнобарвні вогні на бакенах, що видовжено відбиваються у темній воді навколо пароплава, на червоно палаюче вогнище на плотах, відчував запах димка звідти, думаючи: "Це треба запам'ятати — у цьому димку відразу ввижається запах ухи", — і розпитував:

— Можна дізнатися, як вас зовуть?

Вона швидко сказала своє ім'я та по-батькові.

— Вертаєтесь звідкись додому?

— Була у Свіяжську у сестри, у неї раптово помер чоловік, і вона, розумієте, залишилась у жахливому стані...

Вона спершу так ніяковіла, що все дивилась кудись вдалину. Потім стала відповідати сміливіше.

— А ви теж заміжня?

Вона якось дивно усміхнулася:

— Заміжня. І, на жаль, вже не перший рік...

— Чому на жаль?

— Вискочила по дурості занадто рано. Не встигнеш оглянутися, як життя пройде!

— Ну, до цього ще далеко.

— На жаль, недалеко! А я ще нічого, нічого не зазнала у житті!

— Ще не пізно спробувати.

І тут вона раптом з усмішкою струснула головою:

— І спробую!

— А хто ваш чоловік? Чиновник?

Вона махнула рукою:

— Ах, дуже хороший і добрий, але, на жаль, зовсім нецікава людина... Секретар нашої земської повітової управи...

"Яка мила і нещасна!" — подумав він і дістав портсигар:

— Хочете цигарку?

— Дуже!

І вона невміло, але відважно, закурила, швидко, по-жіночому затягуючись. І в ньому ще раз затремтіла жалість до неї, до її розв'язності, а разом з жалістю – ніжність і пристрасне бажання скористатися її наївністю і запізнілою недосвідченістю, яка, він вже відчував, неодмінно з'єднається з надзвичайною сміливістю. Тепер, сидячи в їдальні, він з нетерпінням дивився на її худорляві руки, на зів'яле і через це ще більш зворушливе личко, на буйне, сяк-так зібране темне волосся, яким вона все струшувала, знявши чорного капелюшка і скинувши з плечей, з бумазейної сукні, сіре пальтечко. Його розчулювала і збуджувала та відвертість, з якою вона говорила з ним вчора про своє сімейне життя, про свій немолодий вік, і те, що вона раптом так посмілішала тепер, робить і говорить якраз те, що так дивно їй не пасує. Вона злегка розчервонілась від горілки, навіть бліді губи її стали рожевими, очі налились сонно-насмішкуватим блиском.

— Знаєте, — сказала вона раптом, — ось ми говорили про мрії; знаєте, про що я більш за все мріяла гімназисткою? Замовити собі візитні картки! Ми зовсім збідніли тоді, продали залишки майна і переїхали до міста, і мені зовсім нікому було давати їх, а як я мріяла! Жахливо безглуздо...

Він стиснув зуби і міцно взяв її ручку, під тонкою шкірою якої відчувались усі

кісточки, та вона, зовсім не зрозумівши його, сама, як досвідчена облесниця, піднесла її до його губ і млосно подивилась на нього.

— Ходімо до мене...

— Ходімо... Тут справді щось душно, накурено!

І, струснувши волоссям, взяла капелюшок.

Він в коридорі обійняв її. Вона гордо, зі знемогою глянула на нього через плече. Він з ненавистю пристрасті і любові ледь не вкусив її за щоку. Вона, через плече, вакхічно підставила йому губи.

У напівсвітлі каюти з опущеними на вікні жалюзі вона відразу ж, поспішаючи догодити йому і до кінця відважно використати все те несподіване щастя, яке раптом випало на її долю з цим красивим, сильним і відомим чоловіком, розстебнула і стоптала з себе сукню, що впала на підлогу, лишилась струнка, як хлопчик, у легенькій сорочці, з голими плечима і руками і в білих панталончиках, і його болісно пройняла невинність всього цього.

— Все зняти? – пошепки спитала вона, зовсім як дівчинка.

— Все, все, — сказав він, все більше хмурніючи.

Вона покійно і швидко переступила з усієї скинутої на підлогу білизни, залишилась вся гола, сіро-бузкова, з тою особливістю жіночого тіла, коли воно нервово мерзне, робиться туге і прохолодне, вкриваючись гусячою шкірою, в одних дешевих сірих панчохах з простими підв'язками, в дешевих чорних туфельках і переможно-п'яно глянула на нього, беручись за волосся і виймаючи з нього шпильки. Він, холодіючи, слідкував за нею. Тілом вона виявилася краща, молодша, ніж можна було подумати. Худі ключиці і ребра позначались у відповідності з худим лицем і тонкими гомілками. Але стегна були навіть великі. Живіт з маленьким глибоким пупком був впалий, опуклий трикутник темного красивого волосся під ним відповідав пишноті темного волосся на голові. Вона витягла шпильки, волосся густо впало на її худу спину з виступами хребців. Вона нахилилась, щоб підтягнути панчохи, що спадали, і маленькі груди із замерзлими, зморщеними коричневими сосками повисли, немов грушки, зворушливі у своїй бідності.

І він примусив її зазнати ту граничну безсоромність, яка так не любила її і тому так збуджувала його жалістю, ніжністю, пристрастю... Між планок віконної решітки, що косо стирчали вгору, нічого не могло бути видно, але вона з жахом захоплення косилась на них, чула безпечні розмови і кроки людей, що проходили по палубі під самісіньким вікном, і це ще сильніше збільшувало захват її розбещеності. О, як близько говорять і йдуть – і нікому і в голову не приходить, що робиться за крок від них, у цій білій каюті!

Потім він її, як мертву, поклав на ліжко. Стиснувши зуби, вона лежала із заплющеними очима і вже зі скорботним заспокоєнням на зблідлому і зовсім молодому обличчі.

Перед вечором, коли пароплав причалив там, де їй потрібно було сходити, вона стояла біля нього тиха, з опущеними віями. Він поцілував її холодну руку з тою

любов'ю, що залишається десь у серці на все життя, і вона, не озираючись, побігла вниз по сходнях у грубий натовп на пристані.

5.10.40